

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО СТОСУНКІВ МІЖ СТАТЯМИ ЯК КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

У статті розглядаються особливості мислення А. Кримського в руслі східного життя з орієнтуванням на Європу, як-то мотив європеїзації арабських звичаїв у «Бейрутських оповіданнях» чи розвиток нехарактерних або не визнаних на той час суспільною пуританською мораллю проявів сексуальності головного героя роману «Андрій Лаговський». Акцентується на розкритті нових поглядів на суспільні орієнтири та знятті моральних табу у сфері інтимних стосунків між статями та між представниками однієї статі. Відзначено, що деформація в інтимному житті почала проявлятися в епоху становлення нової суспільної моди. Орієнтація на європейські свободи у східних країнах зазвичай означала частковий відхід від власних традицій, а то й повне нехтування ними, хоча багато явищ східної культури викликали незрозуміння й осуд європейців. Яскравими зразками прояву цього процесу стають головні герої романів Андре Жіда «Іммораліст» Мішель та Андрій Лаговський із однойменного твору Кримського. Останній в образі свого головного героя приніс із європейської в українську літературу модерну гомосексуальну ідентичність. У статті звертається увага на прояв духовного гомосексуалізму, йдеться перш за все про Андрія Лаговського. Він глибоко приховує свою сексуальну орієнтацію, пригнічує її у собі, через що проявляється невротизм та істерія. Також акцентується на історії проблеми гомосексуалізму в давньогрецькій і європейській культурах, психологію гомосексуалізму, деякі моменти платонівської концепції Еросу. Йдеться про вищу любов чоловіка, яка спрямовувалася до собі подібного, останній поєднував фізичну красу з інтелектуальною активністю.

У розвідці схарактеризовано європеїзм як ключову характеристику мислення А. Кримського, також спроєктовані паралелі між автором та головним героєм твору, які підкреслюють модель поведін-

ки, типову для тогочасної інтелектуальної еліти. Відвертість його творів вражає й децю дивує, тим самим демонструючи перейняту з європейської літератури традицію так званої «брудної чесності».

Ключові слова: літературний європеїзм, моральне табу, модель поведінки, традиція «брудної чесності», сексуальність, орієнталізм, раціоналізм, інтелектуальний роман, «платонівська» любов, європеїзація мислення, концепція Еросу, духовний гомосексуалізм.

Постановка проблеми. Українська нація від давніх-давен виступає носієм європейських загальнокультурних цінностей. Україна не одне століття перебуває в європейському просторі, проте зв'язок виявляється здебільшого на рівні культури, літератури та мистецтва. За часів Київської Русі саме Київ виступає осередком культури. Українські землі завжди були ласим шматочком для воюючих сусідів, які намагалися колонізувати й асимілювати українців, позбавляючи їх, у першу чергу, історичної пам'яті.

Наша історія ніколи не була байдужою Європі. У творах Байрона, Вольтера, Міцкевича та інших письменників постає образ сильної й волелюбної нації з високими моральними цінностями, багатою історією та великим майбутнім. Усвідомленню важливої історичної місії української нації серед європейських народів сприяла наполеглива праця вітчизняних письменників. Насамперед мова йде про Т. Шевченка, П. Куліша, Лесю Українку, І. Франка, М. Драгоманова, Христю Алчевську та багатьох інших. Вони докладали зусилля для того, щоб позбутися упередженого ставлення до України й українців, позбавлення маргінальної ідеології меншовартості української літератури та «відрубності» її розвитку. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ століть маркована модернізацією героїв, сюжетів, жанрів, стилю. Письменники цього періоду сприяли входженню українського письменства до західного культурного й літературного простору, появи такого величезного явища як український літературний європеїзм.

В Україні превалював традиційний патріархальний погляд на сім'ю, стосунки між статями, чого не можна було сказати про Європу злам століть. Лише на початку ХХ століття в українській літературі змирилися з думкою про те, що Марія Вілінська (Марко Вовчок) насправді є автором творів українською мовою. Саме тому

по-іншому ставилися до творчості Лесі Українки й Ольги Кобилянської. Одіозною постаттю в українському письменстві зламу століть постає Агатангел Кримський, творчість якого призвела до руйнації багатьох стереотипів в українській літературі. Привертає увагу не лише художня спадщина митця, а й його листування, нотатки. Походження Агатангела Кримського певною мірою вплинуло на його інтерес до східної культури. Батько українського сходознавця, Юхим Кримський, за фахом – вчитель історії та географії, був нащадком бахчисарайського мулли, походив із Бахчисараю в Криму, звідки його предки наприкінці XVII ст. переселилися до Литви, на територію сучасної Білорусі. Доречними будуть слова літературознавця О. Семютюк: «Наукова кваліфікація А. Кримського, його дослідницькі інтереси формувалися в науковому середовищі найвищого російського та європейського рівня тих часів. Після закінчення колегії Павла Галагана (1884) А. Кримський добре володів німецькою, французькою, польською, грецькою, італійською і турецькою мовами. У 1892-1896 рр. він навчався у Лазаревському інституті східних мов у Москві, а з 1896 р. – на історико-філологічному факультеті Московського університету» [9, с. 68]. У 1896 році Кримський отримав двохрічне відрадження до Сирії та Лівану, щоб поглибити та вдосконалити свої знання з орієнталістики, розмовної арабської мови і для роботи над арабськими рукописами. У Бейруті молодий сходознавець оселяється в родині простого араба, працює в арабських рукописних бібліотеках, вивчає живу народну мову, збирає фольклор, а також купує давні рукописи, унікальні книги, намагаючись запитись матеріалом для майбутньої роботи. Науковець Соломія Павличко пише: «Як учений А. Кримський належав до епохи не романтичного, а наукового орієнталізму. Методологічними засадами його наукових розвідок були праці німецьких, французьких, англійських, російських дослідників у галузі сходознавства. Так, авторитетами для молодого Кримського були французький професор Колеж де Франс Сильвестр де Сасі (1757-1838), французький науковець та письменник Ернест Ренан (1828-1892). За словами Саїда «орієнталізм, що є системою європейського або західного знання про Схід, таким чином стає синонімом європейського домінування на Сході» [7, с. 172]. Тому А. Кримський вважав, що Схід вимагає західного цивілізування.

Саме тому творчість Агатангела Кримського протягом довгого часу перебувала на маргінесі літературознавчих досліджень. Хоча його можна вважати одним із найяскравіших представників європейського способу мислення в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема зображення нетрадиційних ставлених відносин в українській літературі й літературознавстві є малодослідженою. Однією з перших звернула на неї увагу, зокрема у творчості Агатангела Кримського, літературознавець Соломія Павличко в монографії «Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського». Проблему європеїзму у площині літературних взаємин вітчизняного й світового письменства ХІХ – початку ХХ століть досліджував літературознавець В. Матвіїшин. Саме його науковий доробок дає нам змогу віднайти численні факти рецепції українства в Європі, зокрема йдеться про відому монографію «Український літературний європеїзм». Науковець писав: «Всупереч багатьом перешкодам кращі твори письменників світу прокладали шлях до українського читача, збагачували українську літературу актуальними темами, образами та художніми засобами, пробуджували громадянські почуття, сприяли формуванню і розвитку мистецьких напрямів. Послугуючись світовим досвідом, українська література залишається глибоко національною, запозичуючи водночас найкращі літературні надбання європейських сучасників, збагачувала і їх своїми унікальними здобутками» [6, с. 13]. Оксана Пахльовська окреслила ситуацію з популяризацією творів української літератури в Європі: «А в Європі Коцюбинський через п'яте-десяте перекладено, Стефаник невідомий, Підмогильний майже відсутній, не кажучи вже про українську поезію ХХ ст. – справді одну з найвидатніших на поетичному горизонті Європи [...]. А, до речі, подбати треба було про адекватні переклади письменників 1920-х років і тих же шістдесятників, то Європа дізналась би, що за свободу і Європу гинули не тільки на барикадах Будапешта, Праги і Варшави, а й Києва та Львова [...]. І це не означає, що немає серйозних літературознавчих досліджень, чи прекрасних творів, чи талановитих авторів [...]. ... вона потребує каналів для свого проходження, фінансів, інституційної підтримки» [9, с. 6-7]. Не такою категоричною є думка літературознавця І. Веретейченко: «Визначальним чинником, який впливає на

настанови на європеїзацію в українській літературі й визначає його динаміку, є культурний чинник. Концепт європеїзму в літературно-критичному дискурсі української літератури пов'язаний з пошуками письменниками нових стильових засобів і орієнтацій, зокрема світоглядно-філософськими горизонтами європейського мислення, нової художньої мови, де значущими складниками Європи-культуреми є європейські цінності, позитивні складники духовної Європи» [1]. З різних причин до проблеми європейського підходу до стосунків між статями Агатангела Кримського в літературознавстві мало хто звернувся, не встигла розширити свої думки щодо цього Соломія Павличко. У монографії «Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського» науковець окреслила ключові моменти, тому ця проблема потребує подальшого свого потрактування.

Мета статті. Метою нашої статті є розгляд трансформації європейського підходу до стосунків між статями в романі «Андрій Лаговський» та «Бейрутських оповіданнях» Агатангела Кримського.

Виклад основного матеріалу. З погляду психології, гомосексуалізм – це в абсолютній більшості випадків набута (а не вроджена) форма душевного захворювання, різновид перверзії (поруч із садизмом, мазохізмом, педофілією, фетишизмом тощо). Петро Іванишин у своїй статті «У сутінках Содому (деякі роздуми про феномен гомосексуалізму)» пише: «Хоча гомосексуальну аномалію можуть спричинити хвороби головного мозку, наркоманія, деякі види отруєнь тощо, а можливо, й генетичні патології, найбільшу роль відіграють все ж зовнішні фактори – виховання, соціальне оточення, вплив сім'ї, друзів, ЗМІ, літератури, фільмів, комп'ютерних ігор, Інтернету тощо. Цікавими можуть видатися дослідження тих психологів, які вказують на ключову роль нормальної, здорової сім'ї у вихованні нормальної сексуальної (і не лише) орієнтації в дитини. Фахівці (наприклад, Д. Шпірер, Л. Джілберт, Дж. Ніколсі та ін.) твердять, що не випадає говорити про природність гомосексуалізму, що це набутий фактор, спричинений насамперед неправильним батьківським вихованням (чи відсутністю такого). Бо кожен із батьків відіграє ключову й унікальну людинотворчу роль, коли виховує, навчає й дисциплінує своїх дітей, коли стає для них прикладом, авторитетом, який допомагає долати внутрішні і зовнішні деструктивні потяги» [12].

Розглянемо історію розвитку цього явища. Гомосексуалізм в Стародавній Греції має дуже давнє коріння. Найбільш ранні письмові грецькі відомості з цього приводу відносяться ще до архаїчної епохи та являють собою насамперед закони афінських реформаторів Дракона, Солона та інших діячів, спрямовані проти поширення гомосексуалізму. У той же час в інших частинах Греції, наприклад, в Беотії, подібні відносини визнавалися законом. Хорошим джерелом служать міфи, значна частина яких була написана ще в давній період. Так, міфи греків рясніють різноманітними історіями, в яких гомосексуалізм присутній в неприкритій формі, при цьому правильніше було б говорити про бісексуалізм. Потяг до чоловіків (а частіше до юнаків) відчують як прості смертні, так і боги, в тому числі Зевс, Аполон, Діоніс, Геракл та інші. Згадаймо міф про андрогіна. Йдеться про промову Арістофана, у якій він розкрив поняття людської природи і її втраченої цілісності. Андрогіни – ті, що поєднували у собі чоловічу та жіночу стать. Ці істоти були настільки сильними, що загрожували владі богів, тому вони їх розділили на дві половинки. З тих пір з'явився сексуальний потяг між людьми і кожна половина шукає свою проте андрогіни не завжди були особами протилежної статі, тому в житті є такі явища як гомосексуалізм і лесбійство. У ряді літературних творів гомосексуалізм чітко розуміється під словом «дружба».

У Стародавньому Римі католицька християнська церква продовжувала впливати на всі сторони суспільного життя. Церква стала своєрідним державним органом управління, видавала свої правила, список злочинів, що передбачав певні покарання. Однак система покарань таїла в собі масу протиріч, враховувала вік грішника, тип гомосексуального прояву (поцілунок, обійми і т. д.) і деякі інші чинники, і навіть, незважаючи на це, вирішальне слово залишалося за священниками, які виносили вирок. Проте наявність таких суворих покарань у самій церкві не дуже лякали гомосексуалістів в її надрах. Про те, що ченці часто займаються содомією, писав і Боккаччо у своєму «Декамероні», згадував і набагато пізніше Вольтер. У Боккаччо гомосексуалізм представляється як гріх, проте, каже він про нього не завжди з ясною позицією осуду.

Європейські науковці у ХІХ столітті гомосексуалізм почали вивчати з позицій нових наук: психології та соціології. Неве-

ликий прорив до істини полягав у тому, що визнавалося, що частина гомосексуалістів такими є від народження, проте це ніяк не пом'яшувало відносини суспільства. До цього часу відноситься діяльність першого в історії активіста, борця за рівноправність геїв і лесбіянок Карла Генріха Улріке. Улріке працював журналістом, а потім випустив кілька книг про гомосексуалізм за свій кошт. До 1868 року використовував псевдонім Numa Numantius.

Агатангел Кримський – корифей української науки, орієнталіст, сходознавець, оригінальний і водночас складний письменник, який своєю неординарною та багатоаспектною діяльністю на Сході приніс у Європу неприйнятні подробиці життя та побуту народу тих країн кінця ХІХ століття: «Око Кримського бачило не лише незвичайну для українського зору природу, яка йому дуже подобалася, але й перипетії політичного, релігійного, дипломатичного життя в Бейруті, й шокуючі європейця звичаї: антисанітарію, «дикі» традиції місцевого люду, «простоту» в їжі, гігієні, зокрема відправлянні природних потреб, фальш, брехливість, хитрість мешканців Бейрута, цинізм та розпусту місцевих попів і монархів та багато іншого» [7, с. 183–184]. Здебільшого про тогочасний побут жителів Сходу ми дізнаємося з епістолярної спадщини митця, на жаль, вона ще й досі не знайшла гідного поцінування, навіть не стала об'єктом спеціальних досліджень. Соломія Павличко писала: «“Листам із Сирії та Лівану” належить у спадщині Агатангела Кримського окреме місце. Вони не є художнім текстом, хоча багато додають до розуміння його творчості. Як документ біографії вони, крім того, непрямым чином пояснюють натуру Кримського. Ці листи за своїм жанром неоднозначні: їх можна назвати щоденником, який писався у формі листів» [7, с. 182]. Здебільшого вони були адресовані батьку, сестрі Маші й брату Сімі. Саме останній мав змогу дізнаватися з них про особисте життя науковця, про його найвідвертіші емоції та враження. В одному із них письменник пише про єдність арабських та європейських звичаїв, розпочинає із опису арабської кухні: «Нема там печі, немає грубки... Коли треба спекти хліб (х'обзет) або пиріжки (фтадїр, ажін б-лахм) або якусь кращу, ніж звичайно, печеню з м'яса абощо, то на те єсть ф'брни, себто громадські пекарні або булочні, з великими пічми, туди й несуть те, що треба... Арабські господині так звикли до цього порядку, що не бачать жодної мороки в тім, щоб носитися з сирим тістом геть з хати» [3, с. 533].

С. Павличко стверджує: «Кримський – людина кінця ХІХ століття, спадкоємець епохи раціоналізму, позитивного знання – пише у своїх листах з Бейрута про те, що він бачить. Тому саме листи Кримського вважаються серйозним історичним джерелом про життя в Бейруті та Лівані наприкінці ХІХ сторіччя» [7, с. 186].

Також мотив європеїзації арабських звичаїв простежується в «Бейрутських оповіданнях» митця. Щодо цього дослідниця Г. Останіна висловила так: «Леймотивом «Бейрутських оповідань» є сумоглядне зображення європеїзації арабських звичаїв. Цей мотив має різні форми: думки, почуття, переживання, споглядання, поняття, але наділений однією важливою функцією: показати як чинники та фактори чужоземного походження впливають на розвиток інших народів; яких ідеалів потребують певні нації і як зберегти власну традиційну культуру та не втратити національне обличчя, залишитися цікавим світові» [11].

На нашу думку, мотив європеїзації у цих оповіданнях розгортає конфлікт між традиційними арабськими, російськими та французькими звичаями, адже, як свідчить текст твору, більшість жителів Бейрута спрямовані на захист національної культури в такому началі, як вона є, не бажаючи орієнтуватися на Захід, проте, все ж таки, є й випадки тяжіння до нових традицій, які презентує тогочасна Європа й Російська імперія. Східні мотиви в цьому циклі оповідань характеризують чоловічий та жіночий одяг, саме він стає натяком на вище згаданий конфлікт між Сходом, Росією та Францією, адже наслідування європейських мод впливає на ставлення деяких арабів до традиційного національного одягу. Ось що говорить модернізована прихильниця французьких нововведень захиснику традиційності: «Варто було б, щоб замість изару вдягалися вони в спідницю й кофту, бо з наших християнок рідко вже яка ходить в изарі. А щодо кандилу, то неодмінно нехай твої дівчата його скинуть!» [4, с. 344]. На що шейх відповідає: «Та ще й кажуть теперечки, буцім манділь – то вигадка ісламська. Тільки ж мені здається, що ця нова мода не запипати обличчя – то розпуста. На мою думку, якось воно не личить, щоб жінка ходила перед очима чужих людей з не загорнутим обличчям. А тим паче дівчина!» [4, с. 345]. Навіть наводить цитату із Євангелія: «А ще хто воззарить на жену оком прелюбодійним, уже прелюбодійствував з нею в серці своїм» [4, с. 345]. Ще одним натяком стає мова, у якій чуються французькі слова та фрази. Абсолютна арабська за-

мінюється новобейрутською. Найгострішою точкою конфлікту стає розкішний бал, на якому присутні найбагатші люди Бейруту, серед яких поширеним одягом у жінок є декольтовані сукні, а у чоловіків та хлопців – «елегантні паризькі або марсельські модні костюми» [4, с. 356]. Дівчата «...страх як були нарум'янені та набілені» [4, с. 356]. Не змігши переконати народ у правильності збереження традицій у первинних началах, шейх Жеммель проклинає європеїзацію і все нове. Таким чином, ми бачимо, що автор нам демонструє переважання орієнтації на Захід над старими культурними правилами, а шейх виступає поодиноким захисником і носієм традиційного арабського життя та побуту.

Європеїзація мислення Кримського проявляється ще в такому аспекті як сексуальність. Він якнайповніше відображається у творчому доробку письменника. Саме подорож на територію арабських країн стає відображенням сексуальних уподобань самого Агатангела Юхимовича. Його творчість несе пояснення цього аспекту. Соломія Павличко зазначала: «Подорож на Схід у європейських літературах XIX і XX століть традиційно пов'язана з розширенням сексуальних можливостей і здійсненням сексуальних фантазій» [7, с. 203].

Згадаймо Андре Жіда та його повість «Іммораліст». У ній розгортаються події, знайомі нам з роману «Андрій Лаговський» Агатангела Кримського, де головний герой твору, Мішель, так само як Андрій Лаговський, є ученим, також знає багато мов, інтелектуал, проте як і персонаж Кримського, віднаходить у собі потяг до неприродного кохання, його симпатія до привабливих французьких і туніських хлопців яскраво проявляється у творі: «Особенно привлекал меня один из них: он был довольно красив, высокого роста, не туп, но руководил им только инстинкт, он все делал лишь по внезапному порыву и уступал всякому своему мимолетному побуждению. Он был не местный; его наняли случайно. Он превосходно работал два дня, а на третий напивался до бесчувствия. Раз ночью я тайком пробрался к нему на сеновал; он валялся на сене и спал тяжелым пьяным сном. Сколько времени я смотрел на него!..» [10]. Привертає увагу певна спорідненість цих двох творів і сюжети, які, на нашу думку, турбували авторів і були на той час табуйованими, особливо це стосується Агатангела Кримського. Франція початку минулого століття вражала своєю відвертістю, новими природними образами, згадати

хоча б єгипетські пригоди Флобера з танцівницею Кучук Ханем та її вплив на створення образів Саломе, Саламбо та ін.

Аналіз сексуальності Лаговського – це проекція на сексуальну орієнтацію його творця: «Герой Кримського має зрєктися себе, своїх бажань, свого права на свободу, і саме це зрєчення, а не контрверсійна сексуальність, стає причиною тяжкого неврозу як Кримського, так і Лаговського» [7, с. 141]. Зрєчення власної сексуальності, зокрема власної природи почуттів, спричинило ще більший невроз у головного героя. Літературознавець Соломія Павличко висловила припущення, що саме це й спричинило творчий провал Агатангела Кримського, бо саме «...сексуальна енергія є джерелом творчості, пізнання в цілому: коли програє Ерос, програє і Логос» [2, с. 339]. Згадаймо епізод у романі, коли Андрій Лаговський і Володимир Шмідт голі купаються в морі, їх приваблюють тіла один одного: «Вони поскидали з себе одіж і сиділи на лавці так, як мати породила. Яюсь мимоволі погляд Лаговського склизьнув по голому тілі й животі молодого Шмідта. Той разом різко шарпнувся, підвівся та й прудко спустився по дерев'яних сходах в море» [3, с. 70]. Піднесена ще давньогрецьким філософом «платонівська» любов до особи власної статі не має нічого проти тілесної вроди, вона навпаки є віддзеркаленням краси душевної, вищої, аніж просто зовнішність.

Ці твори розкривають пробудження іншого «нечестивого» сексуального потягу, нового гріха. Він полягає не тільки у любові до своєї статі, а й у очищенні, «лікуванні» від цього. Неприродні бажання обертаються для героїв болем, вони втрачають рідних, дорогих серцю людей (Мішель дружину), свої ілюзії, частину душі (Андрій Лаговський).

У романі Кримського поставлено складні питання, він – глибоко психологічний та філософський. Жоден український роман до цього автора, як і жоден роман після нього, аж до появи в українській літературі Валер'яна Підмогильного й Віктора Петрова, не був настільки інтелектуально насиченим, рафінованим, як «Андрій Лаговський».

Наратив роману переривається діалогами на різні теми культури, філології, ботаніки, історії, релігії, політики. Тут зустрічаємо не лише десятки цитат різними мовами світу, але й елегантний філологічний аналіз ідіоматичних і граматичних конструкцій з різних мов – від турецької до російської. Розмови про природу

в романі завжди передбачають екскурси в ботаніку, розмови про політику цікаві радикалізмом поглядів автора, про релігію – аналізом політеїзму й монотеїзму, розмови про сучасну літературу – іронічним ставленням до популярного в цей час декадентства, що, однак, не стоїть на заваді декадентськості характеру, способу життя та почуттів головних героїв роману.

Андрій Лаговський робить кар'єру сам, пробивається у верхні прошарки суспільства, щоб почувати себе потрібним комусь, тобто не реалізувавши себе як син своєї матері, він шукає інший «притулок» у чужій сім'ї, яка для нього так і не стала справжньою родиною. Таке прагнення, а потім руйнування ілюзій характеризує його як маргінальну особистість. Недбалий одяг зовсім не підходить для визнаного професора, проте, як зазначалося вище, він ще й поет. Такий непрезентабельний вигляд більше підходить для його покликання, ніж професії. Образ бідного поета нагадує нам поетів доби декадансу. І все ж Лаговський іронізує над декадентством, називаючи його представників шарлатанами, хоч сам є справжнім декадентом. Науковець Тамара Гундорова вказує на те, що головною темою роману є декадентство, тоді як Соломія Павличко зауважує, що саме сексуальне життя як письменника, так і його героя є провідним у романі. Ми ж вважаємо, що Кримський порушує надзвичайно багато соціальних та особистих проблем, тем, які потребують детального осмислення та вивчення. Андрій Лаговський не може спокійно дружити з людьми. Обов'язковим етапом цих почуттів (дружби) є надмірна ідеалізація людей та подій, що з ними відбуваються. Вона призводить до розчарування не тільки в людях, а й, як вище зазначалося, у житті. Якщо ми спробуємо розібратися в психології почуттів головного героя, то побачимо, що ідеалізація, за Лаговським, – прямий і характерний наслідок нездорових нервів, якщо ж розуміти ширше – поетичного декадансу. Душа, яка потрапила в пастку надмірної, незрозумілої, марної ідеалізації, спрямовує на негативізм егоїстичні віддзеркалення суті людини, тобто її «Я». Упродовж роману ми можемо спостерігати численні діалоги про егоїзм, у яких завуальовано це саме «Я», на передній план виступає его, самозакоханість і бажання покарати себе за надумані гріхи. У романі наука та мистецтво подаються як чи не найдієвіші ліки проти «негігієнічних почуттів», нервових розладів та негативного

сприймання дійсності. Тому жадана цілісність особистого і громадського, «Я» і «Не-я», досягається єдністю поезії та екзистенції.

Автор ледь приховує свої ідеї та настрої, втілені в особі Андрія Лаговського, який перебуває в постійному пошуку власної душі, у її дослідженні, засудженні, а вже потім удосконаленні.

Висновки. Не маємо сумніву, що творчість Агатангела Кримського розвивалася поряд із європейською. У ній він порушував нові для нашого літературного простору питання, шукав нові образи, нетипові для суспільної думки кінця XIX – початку XX століття, тяжіючи тим самим до Заходу, одночасно збагачуючи й розвиваючи українське літературне поле. Письменник крізь гарячий подих Сходу впливав на взаємозбагачення наших та європейських культурних, творчих літературних надбань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Веретейченко І. Функціонування концепту європеїзму в літературно-критичних текстах українських письменників. / І. Веретейченко [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://journal.mandrivets.com/>
2. Зборовська Н. Психологія і літературознавство. Посібник / Н. Зборовська. – К. : Академвидав, 2003. – 392 с.
3. Кримський А. Зібрання творів: У 5 т. – Т. 2. – Художня проза. Літературознавство і критика. / За ред. В. Черкаського / А. Кримський. – К. : Наукова думка, 1972. – 720 с.
4. Кримський А. Повістки та ескізи / Упорядкування, підготовка текстів, передмова та примітки Г. Г. Останіної; Художнє оформлення Д. В. Мазуренка. – К. : Твім інтер, 2011. – 424 с.
5. Кримський А. Твори: в 5 т. / А. Кримський ; [упоряд. і прим. М. Л. Гончарука, О. В. Мишанича]. – К. : Наукова думка, 1972. – Т. 1. – 630 с.
6. Матвійшин В. Український літературний європеїзм : монографія / Володимир Матвійшин. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
7. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського / С. Павличко. – К. : Основа, 2001. – 328 с.
8. Пахльовська О. Барикади за свободу і за Європу / О. Пахльовська // День. – 2012. – 16-17 листопада. – С. 6 – 7.
9. Семотюк О. Агатангел Кримський – орієнталіст / О. Семотюк // Волинь філологічна: текст і контекст. А. Кримський у контексті української та світової культури : Зб. наук. пр. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. – С.67-73.
10. Андре Жід. Іммораліст. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://az.lib.ru/z/zhid_a/text_1902_1-immoraliste.shtml

11. Останіна Г. Схід очима Агатангела Кримського. / Г. Останіна [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Ostanina_HH/Skhid_ochyma_Ahatanhela_Krymskoho/

12. Іванишин П. У сутінках Содому (деякі роздуми про феномен гомосексуалізму). / П. Іванишин [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.sich-zhinocha.org/content/u-sutinkah-sodomu-deyaki-rozdumi-pro-fenomen-gomoseksualizmu#sthash.VpXH27vY.dpuf>

Одержано редакцією – 29.10.2015

Прийнято до публікації – 10.12.2015

Summary. Kosyuk N. European campaign to relations between the sexes as a key characteristic of Agatangel Krimsky. The article features A. Krimsky thinking in line with the eastern life with a focus on Europe, as a motive Europeanization of Arab customs in «Beirut stories» or the development of atypical or not recognized at the time of public Puritan morality of sexuality of the protagonist of the novel «Andrew Lagovskiy.» The attention is on the discovery of new perspectives on public landmarks and removing moral taboos in intimate relations between the sexes and between the same sexes. It is noted that the deformation in the intimate life began to emerge in the epoch of new public fashion. Exposure to European freedom in the eastern countries usually means a partial withdrawal from their own traditions, and even total disregard them, although many of the phenomena of Eastern culture have caused misunderstanding and condemnation of the Europeans. Obvious examples of the manifestations of this process are the main characters of the novels of Andrej Gide «Immoralist» Michelle and Andrej Lagovskiy from the same Krimsky works. Last in the image of its main character brought to Europe in the new Ukrainian literature homosexual identity. The article draws attention to the spiritual manifestation of homosexuality; it is primarily about Andrew Lagovskaya. He is deeply hide their sexual orientation, it suppresses in himself, because of what appears neuroticism and hysteria. Also draws attention to the problems of the history of homosexuality in ancient Greek and European culture, the psychology of homosexuality, and some aspects of the Platonic concept of Eros. This is the supreme love of man, which was designed to behave like the last physical beauty combined with intellectual activity. The article described Europeanism as a key characteristic of thinking A. Krimsky also draws parallels between

the author and the protagonist of works that highlight the pattern of behavior typical of what were then the intellectual elite. The openness of his works is striking, and somewhat surprising, thus demonstrating European literature came with the tradition of so-called «dirty honesty.»

Keywords: *literary Europeanism, moral taboos, behavior model, the tradition of «dirty honesty», sexuality, Orientals, rationalism, intellectual novel, «Platonic» love Europe thinking, the concept of Eros.*

УДК 002:316.4:008(477)«18»

Надія ЛЕВЧИК

ФЕНОМЕН ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО

Стаття присвячена аналізу жанрових і образно-стильових особливостей поезії Старицького. Виокремлюється ранній період творчості, 70-90-ті й 900-і роки творчості. У полі зору новаторські здобутки в роботі поета з такими жанрами як романс, інвектива, послання, заклик, елегія, портрет, поминальний вірш, кантата. Аналізуються образно-стильові показники, така особливість стилю як творення неологізмів. Звертається увага на алегоричність і метафоричність стилю поета. Врахована оцінка поетичної творчості Старицького Іваном Франком. Обґрунтована думка, що поезія Старицького як феномен творчості поета стала єдиною ланкою між традицією поетичного мислення другої половини XIX ст. і новою естетичною свідомістю кінця XIX – початку XX століття.

Ключові слова: *вірш, жанр, стиль, образ, неологізм, поетичне переживання, традиція, новаторство, феномен.*

Постановка проблеми. В історії української культури другої половини XIX століття і літератури зокрема за розмахом подвиж-